

מה מברכים על טורטייה שממולאת בבשר או בטונה?

שאלה: פעמים רבות מוגשת בארוחת הצהריים טורטייה ממולאת בבשר או בטונה, ומתעוררת השאלה מה יש לברך עליה בתחילה ובסוף.

תשובה:

בשוק מצויים סוגים שונים של טורטיות, שונות זו מזו בדרך הכנתן ובחומרים שמהם הן עשויות. על כן יש לבחון את הברכה עליהן על פי הקריטריונים הבאים:

- א. האם הטורטייה נעשתה מקמח תירס או מקמח חיטה?
 - ב. האם עירבו בעיסת הטורטייה כמות גדולה של שמן או מרגרינה?
 - ג. האם הטורטייה נפרכת ("קריספית"), או לא?
 - ד. האם הטורטייה אפויה או מטוגנת?
 - ה. האם הבלילה שממנה הכינו את הטורטייה רכה ונוזלית, או שבלילתה עבה כבצק רגיל?
- א. טורטייה שהוכנה מקמח תירס, ברכתה "שהכול", כפי שפסק השולחן ערוך:

על פת דוחן... או של שאר מיני קטניות, מברך "שהכל" ואחריו "בורא נפשות".

שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רח, סעיף ח

כיום, רוב הטורטיות הנמכרות בארץ אינן עשויות מקמח תירס, אלא מקמח חיטה, וממילא יש לדון האם לברך עליהן "המוציא" או "מזונות".

ב-ג. מבואר בגמרא שעל "פת הבאה בכיסנין" אין מברכים "המוציא" וברכת המזון כפת גמורה, אלא "בורא מיני מזונות", ו"על המחיה", כל זמן שלא אכל כשיעור קביעות סעודה.

בראשונים מובאים שלושה הסברים מהי "פת הבאה בכיסנין": מאפה שנכסס, מאפה בצורת כיס שממולא בדברים מתוקים ומאפה שעשוי מעיסה מתוקה.

פירש רב הא"י גאון: הם כעכי, והיא פת בין מתובלת ובין שאינה מתובלת שעושין אותה כעכין יבשין וכוססין אותה... ומנהג בני אדם שאוכלין ממנו קמעה (קצת)...

ורבינו חננאל פירש: זה הפת עשויה כמין כיסין מלאים סוכר ושקדין ואגוזין, כמין כעכין, ולועסין אותן בבתי משתאות.

ספר הערוך, ערך "כסין"

פירוש שלישי כתב הרמב"ם:

עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב, או שעירב בה מיני תבלין ואפאה, והיא הנקראת "פת הבאה בכיסנין" - אף על פי שהוא פת, מברך עליה "בורא מיני מזונות". ואם קבע סעודתו עליה, מברך "המוציא".

משנה תורה, הלכות ברכות, פרק ג, הלכה ט

כפי שראינו, שלושת הפירושים נפסקו להלכה בשולחן ערוך:

והלכה כדברי כולם, שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכסנין.

שולחן ערוך, אורח חיים, סימן קסח, סעיף ז

(1) לדעתכם, האם הטורטייה מתאימה לאחת מההגדרות האלה?

האם טורטייה היא "פת הבאה בכיסנין"?

לרוב, טורטייה אינה נכססת, וכן הבצק שלה לא נילוש בכמות גדולה של שמן או מרגרינה, וממילא נראה שהיא אינה בכלל "פת הבאה בכיסנין". ואף שלרוב הטורטייה ממולאת, עדיין היא אינה בכלל פת הבאה בכיסנין, משני טעמים: א. המילוי נעשה אחרי האפייה, כלומר בשעה שהבצק הפך למוצר אפוי - היא לא הייתה "כיסנין". ב. המילוי אינו מתוק אלא מורכב מדברים שנועדו להשביע, כבשר וכדומה, ולכן לא ירדה ממעלתו של לחם ולא נחשבת "פת הבאה בכיסנין" אלא לחם ממש.

(2) לפי הגדרות העיסה כ"פת הבאה בכיסנין", מה יש לברך על טורטייה? מדוע?

(3) מה יהיה דינה של טורטייה שמולאה אחרי האפייה בבשר? מדוע?

(4) מה יהיה דינה של טורטייה שמולאה אחרי האפייה בגבינה מתוקה? מדוע?

ד. לדעת כמה מהראשונים, עיסה (רגילה, כשל לחם) שבושלה במים או טוגנה בשמן, אין דינה כלחם לעניין הפרשת חלה וברכת "המוציא":

ורבינו שמשון ז"ל כתב במסכת חלה, שהלש עיסה גמורה ודעתו לבשלה במים או לטגנה בשמן - פטורה מן החלה.
רא"ש, מסכת פסחים, פרק ב, סימן טז

לאור זאת, טורטייה שנעשתה באמצעות טיגון בשמן עמוק (כפי שמצוי לפעמים באולמות אירועים או בהכנה ביתית), ברכתה "בורא מיני מזונות" בתחילה, ולבסוף "על המחיה". אולם, למעשה רוב הטורטיות המצויות כיום אפויות ולא מטוגנות, ולכן עדיין יש להתייחס אליהן כאל לחם, ואף אם טוגנו לאחר שנאפו.

(5) תנו שתי דוגמאות למאכלים שהעיסה שלהם בושלה או טוגנה, ולא נאפתה.

(6) האם וכיצד ברכתה של הטורטייה תושפע מהגדרה זו? מדוע?

ה. בדברי השולחן ערוך מבואר שישנו הבדל בין מאפה שהוכן מבלילה רכה ונוזלית למאפה שהוכן מבלילה עבה:

אותן שבלילתן עבה, שקורין "אובליאש", לחם גמור הוא, ומברך עליו "המוציא" וברכת המזון. ואותן שבלילתן רכה ודקים מאוד, שקורין "ניבלאש", מברך עליהם "בורא מיני מזונות" וברכה אחת מעין שלוש.
שולחן ערוך, אורח חיים, סימן קסח, סעיף ח

לרוב, טורטייה עשויה מבלילה עבה, שאותה הופכים לכדורים קטנים, ועל ידי מכשיר מיוחד מרדדים אותם לעיגולים שטוחים ודקים. לאור כל זאת, נראה שיש לברך על הטורטיות המצויות "המוציא" וברכת המזון, וכן פסקו רבים מפוסקי דורנו.

(7) תנו שתי דוגמאות למאכלים שהעיסה שלהם עשויה מבלילה רכה ונוזלית.

(8) האם וכיצד ברכתה של הטורטייה תושפע מהגדרה זו? מדוע?

מאידך, כמה מפוסקי דורנו סוברים שיש לברך על טורטייה "מזונות" ואחריה "על המחיה", משני טעמים עיקריים:

א. אף שעיסת הטורטייה עבה, מכיוון שמרדדים אותה ועושים אותה דקה ביותר, נידונת כבלילה רכה (שברכתה "מזונות", כנ"ל).

ב. המאפיין העיקרי של פת הבאה בכסנין הוא שאינה נאכלת בדרך קבע כלחם. משום כך, אף שהטורטייה אינה מתאימה להגדרות שכתבו הראשונים ל"פת הבאה בכיסנין" (כנ"ל), מכיוון שאין דרך לקבוע עליה סעודה אלא אוכלים אותה בדרך עראי, אינה בכלל פת וברכתה "מזונות".

9) לפי דעות אלו, מה יש לברך על טורטייה, ומדוע?

למעשה, רבות מן הטורטיות המצויות כיום בארץ עשויות מקמח חיטה ואינן כדמות "פת הבאה בכיסנין". הלכך, לדעת רבים מהפוסקים יש לברך על טורטייה "המוציא" וברכת המזון. אומנם, ישנם פוסקים הסבורים שיש לברך על הטורטייה "מזונות" ו"על המחיה". ועל כן, ראוי במידת האפשר לאוכלה בתוך סעודה עם פת.

מתוך: 'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל, הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה

10) כיצד יש לפסוק למעשה, לפי דעת המקור הזה?

11) כיצד פוסק הרב מלמד בעניין זה?

12) הציגו את השלבים העיקריים בדיון: מה היו המרכיבים השונים שבהם דן המקור? מה צריכה להיות ההלכה לפי כל אחד מהם? באיזה נושא ישנה מחלוקת למעשה, וכיצד נפסקת ההלכה לפי דעת מקור זה ולפי דעת הרב מלמד?